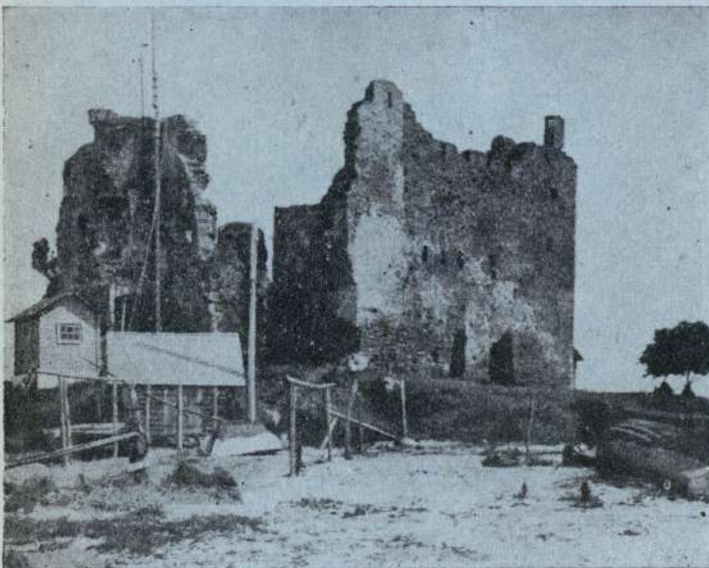
A. Tõnurist

Suwemotiiwe

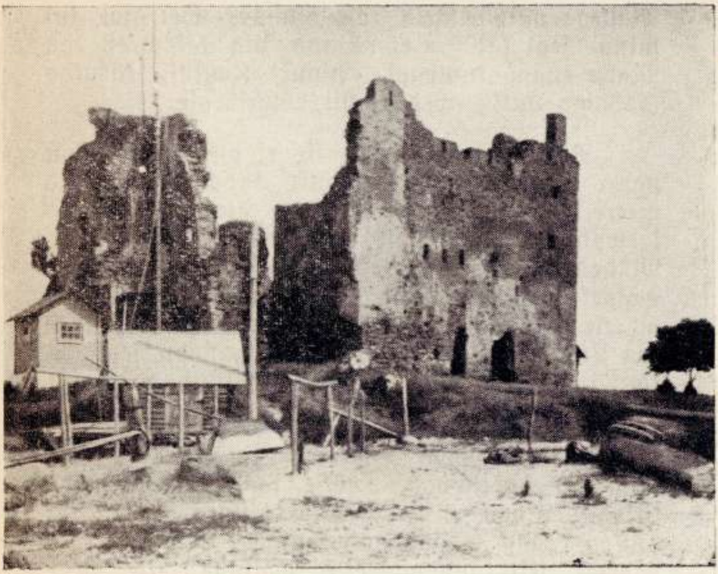
Autori kirjastus Narvas 1934

A. Tõnurist

Suwemotiiwe

Autori kirjastus Narwas 1934. a.

T.-ü. „Narwa Kirjastu-ühisuse" trükk. 1934. a.

Toolse lossi waremed.

Mere laul.

Sissejuhatus.

Oli 19.. aasta suwel, kui ma paar nädalat weetsin Kundas. Tihti käisin mere ääres ja ümberkaudu jalutamas. Kahjuks ei ole meri aga nii lähedal, kui eemalt kaldalt näib; mõnest kohast on paar wersta pehmeid kaldaaluseid heinamaid tampida, enne kui saad merele. Mere ääres kaswab pikk pilliroog. Lontowa (Kunda) sadama lähedus on aga sellest kraamist lage. Ma ei hakka kirjeldama Kunda tsemendiwabrikut, ei puutu asjasse; Lontowa kohta tunneb igaüks „Süda tuksub tuks, tuks“ laulust, kus kalamees oma

Mallega pulmaehteid käis ostmas. Sel ajal, kui mina seal käisin, ei näinud ma kalameest ega Malle enam kumbagi. Ainul kiwisüsi kärutas „sadama pukk“ (wedur) siit wabrikusse.

Neile, kes Lontowas ise ei ole käinud, olgu paari sõnaga seletatud: pikk sadamasild läheb merre, kuid sellest hoolimata ei usalda suuremad laewad läheneda sillale, meri on seal liig madal. Mõned aidad, majakesed, wäike tuletorn, mis on walgeks wärwitud ja mille tuli kuigi kaugele merele ei paista, see kõik kokkuwõetult ongi kuulus Lontowa, kus Wiru taadid wanasti soola ja rauda käisid toomas. Seekord ehitati sadamasse uut tuletorni.

Wasakul pool Lontowast, umbes 6 wersta kaugusel paistawad Toolse lossi waremed ühe kitsa maanina otsas. Nende juure on õigem minna kallast mööda, missuguse reisi ühel pühapäewal seltskonnaga ette wõtsime. Üle mere nurga on waremed käega katsuda, sinnaminek annab aga käia! Wahepeal peatusime kõrgel „Krongskaldal“, kus awaneb kena wäljawaade merele. Sinna oli ühte kohta männi alla tehtud iste, kus segamata allseiswale weewäljale wõisid waadata ja mere laulu kuulata. Krongskallas on pehmest tahukiwist ja kõik nimesid täis lõigatud. Teiste nimede seas oli ka kellegi Skiparsky nimi, aastaarw 1875 ja laewaankur nime juure lõigatud. Skiparsky olnud laewakapten, kelle laew hukkunud, tema pääsnud oma madrustega siia kaldale. Wõibolla, et laewahukkumise juures oli süüdi Pühakari. Nõnda nimetatakse liiwaneeme ja kiwide karja, mis eemal meres Toolse poolt paistab. „Krongskalda“ üle teati weel rääkida, et siit kõrgelt kaldalt wanal heal ajal neiud, kes süüdi „tulitöös“ wõi muidu junkrute „esimese öö õigust“ ei kannatanud wälja, endale surma otsi-

des hüpanud alla. Wist täitis kalju selles oma ülesannet ausasti.

Krongskaljult randa mööda edasi minnes jõuame „linnamäele," mis on „Weidebaumi" karjamõisa juures. See on kõrge koht, millel ühelpool serwal on wall ja mille peal on tunda suurtüki asemeid. Wõib olla on see mõni wanaaegse Eesti linna ase wõi on hiljem siin asunud patareid.

Kui kahju, et „linnamägi" ise mulle midagi ei jutusta, ei jutusta ka tugewad tammed, mida natuke maad eemal nägin kaswawat, midagi. Wanad auwäärt wõsud on küll nii wanad, et mäletawad seda, kuidas Roots ja Wene Maarjamaakese pärast heitlesid.

Pikk maanina wiib merre ja tema terawal otsal seisabki Toolse loss, meie reisi eesmärk. Täitsa „kullipesa", paremat paika ei wõi ükski mereröövel endale enam otsidagi. Lossi ümbrus on lage, meri kangesti kiwine; lained mürtsewad ja paiskawad tormiga wett kiwide üle kõrgele. Oudne, walutaw tundmus asub rinda, kui siin waremete juures seisad, mässawat merd silmitsed ja katsud kujutleda muinasaja tumedat minewikku. Oli parajasti torm, kui ühes seltskonnaga juhtusime sinna. Tuul wingus ja kiunus mahajäetud wanades müürides ja puges aukudest ja wõlwikutest läbi. Öösel pimedas ei tahaks küll neis äraneetud waremetes tormi hulumist kuulata, siis, kui lossi niisked keldrid jutustawad oma koledaid saladusi öövaimudele. Lossist räägitakse, et siin olnud salatee maa alt Rakwere lossini, mida kauguse pärast (umbes 30 wersta), küll ei wõi uskuda. Salatee wõis aga lossist kuhugi ikka wälja wiia. Toolse loss on ehitatud paest ja suuremalt jaolt ümmargustest munakiwidest, paiguti on weel krohwigi näha.

Toolse lossi ajalugu ei tunne mina ja ei

ole see mulle kätte puutunud. Seda suurema huwitusega kuulatad iga wäikest juturiismekest, mis rahwasuu teab muinasaja mälestustest lossi kohta rääkida. Kas tõsi wõi wale, seda ei hakka sa wanade waremete juures seistes, — kui sa ei ole mõni ajalooteadlane — sugugi harutamagi. Kuuldud juturiismed, wanad tumedad müürid, mahajäetud ümbrus, loodus ja kujutluswõime, mis wägisi katet minewiku pealt kisub, kutsuwad su waimusilmade ette waremate aegade warje, mis wõib olla olid, wõib olla ka ei olnudki. Kuid sa näed neid kujusid, kuuled isegi neid kõnelewat, tunned kaasa nende kurbusele, elad kaasa nende õnnetusele, õnnele. Luulel ja kujutlusel on waba wäli, neid ei peata puudulikud wõi koguniste kindlad ajaloo teated.

Niisugusel alusel, niisugusel muljel, mis Toolse lossi waremed esimesel waatlemisel minusse jätsid, kerkiski see kirjutis, mille nimeks panin „Mere laul". Ei wõi jätta tähendamata, et üks selleaegne Kunda elanik, kelle nime ma kahjuks enam ei mäleta, mulle Toolse lossi üle jutustas mõndki, mida ma ka kondikawana kirjatöös tarwitasingi.

Mere laul.

„Kaugemate päewade kujud, waremate aegade warjud, endine õnn ja ilu, muistne kurbus ja mure, muistne kuldane kõne, muistne laulikulugu meelta meile mõlgutamas, palgesida paisutamas". (Kalewip.).

Tormine meri ja wanad waremed ta rannal.

Kuidas ta elab ja mässab tormil, see meri. Wahutades jooksewad wood ja wihaselt peksawad randa, purskawad piisku kõrgele, ulatuwad lagunenud müürini.

Müriseb torm... Hulub kui tontide kari, nuuksub kui wäike lapsuke, nutab kui mahajäetud naine.

Wägew, suurepärane laul, täis metsikust, igatsust, kaebet.

*

— Kas näed sa neid waremeid? — laulis mühisew laine. — Neid on pärisorjad siia kokku kannud; nende käed on wõimsate käsul tugewaks müüriks nad kokku müürinud. Weri ja higi wäetasid siis mulda.

Selles lossis elutses mereröövel, kes oma meestega merel laewu käis röövimas. Häda sellele laewale, keda röövel tabas: laewamehed leidsid meres endale haua, aga riisutud kaup toodi lossi keldritesse. Kõige tugewam lossi meeste seas oli mereröövel ise. Juba ta mõõk üksi kaalus kaks leisikat ja tema ambu ei jaksanud ükski tema meestest tõmmata winna. Ainult üks sai sellega toime. See oli rüütli kasupoeg, ilus ja tugew noormees, kelle rüütel lapsena kustki oli röövinud...

„Meie wihkasime seda mereröövlit!“ laulsid lained nüüd kooris. „Meie wihkasime tema röövpesa, seda kindlustatud lossi, ja tahtsime seda purustada...“

„Teotus ja häbi kadugu siit rannalt!“ hüüdsime meie wõitlustuhinas ja tormasime wägewate weewallidena ranna poole, kus seisis loss. Metsik wiha paisutas meie rinda, häwitustung põles weres kui tuli; tormist saime me jõudu ja julgust, waimustus andis meile wõidusaamiseks lootust.

Mühisedes langesime rannale... Liikusid ja wärisesid isegi kiwid, kuid ei annud järele need neetud, tugewad müürid.

Uuesti algasime tormijooksu. Üleni wahus

olid me vihased harjad, liiwa ja kiwe paiskasime määratu hulga sinna, — wastu müüre!

Kuid nad seisid ikkagi püsti ja irwitasid meid.

Rauges meiegi jõud, wäsimus wõttis meilt wõimust.

Ei lainelegi wõit nii kergesti tule!

— — — — — — — — — — — — — — —

Täna näed sa seda wägewat lossi juba waremetena. Aeg ise tõttas meile appi; ta oli tugewam ja kangem kui meie. Weel seisawad müürid, nagu hirmuöö warjud püsti. Kuid toores wõim ja wägiwald ei asu enam siin tornides. Tükk-tükilt pudenewad kiwid ja langewad meile mängukanniks wette.

— — — — — — — — — — — — — — —

Lained läksid, tulid... Eemalt mere poolt kostis läbi tormi hulumise nagu tuhandete inimeste wõitlushüüd, suurtükkide mürin, tuhandete püssside raksatused... Nagu oleks seal käimas wõitlus elu ja surma peale. Wabaduspäikese leegitsew kuld, millal tõused, tõused oma täiel aul üle meie randade?! Kuid ärgu kumagu sinu koidud asjata nõretawast merest.

Tuul hulus edasi tühjades aknaluukides, wingus heledail toonidel wanas lagunenud tornis. Läbi tuule hulumise, läbi lainte rõkkamise kuulsin ma korraga üht tasast wiisi, mis oli mahe, pehme kui suwe hingamine.

„See oli ilusal suweõhtul“ — rääkis üks laine, keda ma teiste koorist eraldasin. „Kuuled sa mind?“ — Ma kuulatasin:

„See oli suweõhtul. Minu lugematud õed olid oma hõljutantsu jätnud seisma. Ka mina olin wäsinud. Tasakesi weeresin ma randa; suudlesin tasa mere liiwa ranna ääres. Oma õdede seast olen ma õrneim ja luuleliseim. Mu armsaim paik suweõhtutel on pilliroostik, kus ma üksinda armastan waikuses unistada. Kui tore ja suure-

pärane on suweõhtune pühalik loodus. Mu kodu, see on kui klaas: ta peegeldub tulewärwides wastu särawat õhtutaewast. Pilliroog ei kohise enam, ta kitsad lehed tahawad wagusalt tukkuda. Tammed, pihlakad, kuused ... kõik nad, — meie mere randade uhkus ja ilu — on wait. Sügaw, saladuslik waikus walitseb merel ja randadel. Ainult räägu hääl ütleb pikki ühetoonilisi palwesõnu igawese looduse altari ees.

Ja see altar. Kuis ei helgi ja ei sära ta kõige luulelisemates, ilusamates wärwides!

Punane, violett, oransh, roheline, sinine. Ja kollane on kui taewaliste suudlus teistega sulanud kokku...

Wähehaawal lööwad taewawärwid kahwatama ja teine pool taewast muutub tumesiniseks..

Udu tõuseb.

Tõuseb pikkamisi ja waikselt nagu uni hällilapse laugele.

Mähib loori pilliroostiku, üksikud puud all heinamaal ja terwe lõrge merekalda. Ühendab mereranna taewaga ühiseks õhumereks. Ainult mustad metsade ladwad ülalt kõrgelt kaldalt jääwad udust esiotsa wälja. Nad on kõrgel, kõrgel, just kui tõusekssid nad keset taewast...

Waat', saladuslikust sängist tõuseb kuu ja hall udu muutub ta kiirte all peenikeseks kullatolmuks.

Ka rääk on jäänud wait; waimude tund on käes... Nüüd murueit on kärmas käskimas, ta ilusad tütred on ju lawadel wihtlemas".

„Kuula nüüd weel!" — laulis laine edasi.

„Ma peatun siin rannal ja ei weere niipea weel tagasi. Ilusamad mälestused ärkawad mu hinges ja köidawad mind siia rannale".

Seal kiwil istusid nad ühel niisugusel toredal suweõhtul... Mererüütli kasupoeg ja kaunim neidude seast, ta mõrsja. Wana rüütlit ei olnud

kodus, muidu ei oleks armastajatel nii waba woli olnud seal üheskoos istuda. Neiu, kes oli ühe lossiomaniku tütar, jalutas tihti ülal merekaldal ja tuli ka harwa siia alla, kus teda armsam alati ootas.

Aga miks räägin ma seda sulle, wõõras? — kahises laine tasakesi ja nagu järele mõeldes — waheft ei huwita see lugu sind sugugi?...

Armsam, kui ema hällilaul, kallim kui terwe maailma wara on arm, mis lapseea unekõidikuist alles ärkab.

Oled sa lilleõit pannud tähele hommikutel, kui ta kasteweſi silmades, juba naeratab tõuswale päikesele, õnnele?...

Oled sa kuulnud kägusid, kui nad on kukkumas kewadisel ilul? Wõi ei tuksu ja löö sul siis süda, kui wiise laksutamas ööbik on toomel. Kenam weel, armsam on kallima hääl, kui ta sind hüüab õnnele!

„Õnn kaasa!“ laulawad õrnemad õhud, „õnn kaasa“ kajawad metsadki ja orud... Kuid waata siis ette, et õnne ei kaota: arm walekõidikuid põlgab!“

„Waata ette! Waata ette!“ laulsid lained nüüd kooris. „Õnnemunal õrna koore...“, karjusid kajakad merel.

— — — — — — — — — — — — — — —

„Sina oled minu armsam wara!“ rääkis noormees neiut kõwasti wastu rinda pigistades. — „Sinu juures kaswab mul wõim, nagu noorel kotkal; sinuga ühes lendaksin kas wõi ei tea kuhu maailmade otsa ja mul ei oleks sugugi igaw. Sinu eest ei oleks mul ükski hind kallis ja igale hädaohule astuksin ma julgesti wastu. Isegi kasuisa ei kardaks ma, kui ta sind minu käest endale peaks tahtma...

Mina ja sina oleme ühtinud ja lahutamata

olewused; sind kaotada, tähendab kaotada elu. Sinuga ühes on mul surmgi magus..."

„Miks räägid sa surmast, mu kallis?" ütles neiu. „Eks ole me mõlemad ju noored, eks tuika ja löö elu wägewal woolul meie rinnas? Elada tahame meie, elu on alles meie ees. Tulgugi tormid ja müristagu äike, see ei kohuta mind, sest me hoiame ühte...

Kuid imelik... Salajane, arusaamatu kartus surub ükski olles wahel minu südant. Ma kardan... kardan meie õnne pärast. Mis ütleks küll rüütel, kui ta meie armastust märkaks?... Nüüd, ainult need lained, see pilliroostik, need kiwid, nägid meie armuawaldusi... Ma kardan su kasuisa, kardan ta hirmsaid silmi, mis mind nagu tahaks ära neelda. Ma aiman hädaohtu endale ja kardan sinu elu eest, kallim... Aga wahest on see asjatu tühine kartus ja muidu naiselik nõrkus...

„Ja kuigi su kartusel wahest oleks põhjust, ei pea sa kellegi teise omaks saama, isegi siis, kui rüütel sind ihkaks endale... Sinu pärast wõitlen kellega tahes, kas wõidan wõi — langen. Kuid peleta kartus, kõik läheb wiimaks meie õnneks.

Siiski peame meie oma poolehoidu ja armastust warjama kuni parema tulewikuni. Seda magusam on aga meil iga uus salajane kokkusaamine."

Armastajad kadusid eemale. Nad suudlesid teineteist. Kui terasest walatud oli noormehe kuju, kui ta saleda neiu kõrwal sammus.

„Õnnelikud!" sosistas kastehein jaanilillele kõrwa, see noogutas peaga ja uinus.

Ainult haldjad, kes kõrgel kaldal, puude ladwus istusid, tõmbasid oma wiltused suud naerule ja itsitasid. Wist ei uskunud nad nende inimlaste õnnelist tulewikku.

— — — — — — — — — — — — — — —

Laine läks, kuid tema piisad sätendasid weel rannaliiwal, kui weteneiu silmapisarad.

Uus laine weeres suurel mürinal asemele... „Mul on wallatusest „Püha-kari“ juures himu täis, kus ma oma õdedega wõidu karglesin“ — kohises ta. „Siis jooksin ma tuisateles rannale ja paiskasin määratu sületäie merekõntsa liiwale. Siin ta nüüd on. Ma armastan ikka inimestele midagi külakosti kaasa tuua, kas mõne laewatüki, wahest ka mõne surnukeha...

Ma ei ole nõnda luuleline kui mu kõige noorem ja wäiksem õde, kes sulle nendest noortest armastajatest jutustas... Ma jutustan lihtsalt, austan tugewust ja murran wõimuga endale teed: ma olen — üheksas laine. Kui tahad, jatkan oma õe jutustust...

„Wana lossikaru“ — ma kutsusin rüütlit, kes siin lossis kord elas — ikka selle nimega. Oo, ta oli hirmus inimene, täis tüübiline mere-röövel. Oma süsimustade, põlewate silmadega ja kongis ninaga ajas ta igaühele kananaha ihule, kui ta, raske mõõk käes, kellelegi tungis kallale. Naised wärisesid ta ees... Kuid ta ei teinud nendega suurt tegemistki. Tal oli ju teine palju kasulikum amet: laewu rööwida...

Nõnda kestis see mitmed head aastad. Korraga panime rüütli elus muudatusi tähele... Ta ei käi enam nii tihti merel, waid luusib kas ratsul wõi mõnikord ka jalgsi oma lossi läheduses maal ümber. Temaga ei ole õige lugu — räägime me isekeskis — ja ei olnudki. Wana „lossi-karu“ armastab, miks ta siis muidu alati wiibib nii iseendas ja nii mõttes... Teil, inimestel, juhtub ju sageli niisugune äpardus, mida teie nimetate armastuseks ja — mereröövel, olgugi kuri ja tusane, pealtnäha naiste ilu wastu jää-külmus ise — oli selles ikkagi ka inimene — see olgu talle wabanduseks öeldud... Ah, hoidku

taewas igaüht niisuguse rumaluse eest, kui sa hakkad armastama ja sind wastu ei armastata! Ka meilgi lainete elus — on seda tulnud ette; ehk ma küll olen wilu merelaine, olen ma siiski mõnd meremeest pööraselt armastanud, ilma et wastuarmastust oleksin leidnud. Alles hiljuti ajasin üht kaptenit taga, kes mu tormiliste kaisutuste eest pääsis Krongskaljule, kuid oma laewa jättis siiski mulle ja ma suudlesin selle tükkideks...

Nojah, wana „lossikaru" armastas jah! Ja keda weel?! Oma kasupoja pruuti, keda ta kord kusagil oli silmanud...

— — — — — — — — — — — — — —

Oled sa neid lossi keldreid waadanud? Sinna ei maetud mitte üksi rööwitud warandusi, waid ka neid, keda päewawalgusest taheti ilma jätta. Seal närbus ja kõdunes mõnigi sinusugune inimlaps — jutustas laine minu tähelepanu sinna poole pöörates. — Hirmsad keldrid, eks? Tuhat korda parem on surm, mis ühe pauguga tuleb, kui nende hirmsate wõlwide alune elu ärapääsmise lootuseta ja pikaldase surma ootusega — arwad sa. Tõsi! Ka rüütli kasupoeg arwas sedasama, kui ta seal all wiibis. Kuidas see juhtus? Wana „lossikaru" oli ühel õhtul luusides neid mõlemaid kokkusaamiselt tabanud — rüütel ei olnud seekord üksi, waid mõned ustawamad mehed olid tal kaasas — ta oli nad mõlemad lasknud kinni wõtta. Neiu pandi ühte lossitorni kinni ja noormees wisati keldrisse, sest et ta neiu kaitseks kasuisale wastu oli hakanud. Taewas ei kaitse igakord armastajaid. Waene poiss seal all sügawuses, oma pruudist oled sa igawesti ilma... linnuke on kassi käppade wahele sattunud ja temal ei ole enam pääsmist, sest kasuisa otsustas neidu kui mitte heaga, siis wägiwallaga pidada endale. Ma ei hakka nende õnnetute meeleolu ega ahastust kirjeldama, see on ise-

endastki igaühele päewaselge ja — eks juhtu weel kuni tänapäewani teil, inimeste seas, et saatus murrab südameid..."

Laine peatus nagu midagi meeletuletades, siis kõneles ta edasi:

„Ma ei tea, mil kombel wõi kuidas nad lossist siiski said põgenema. Mäletan ainult, et tormine aeg oli ja rüütlit ei olnud kodus. Wist oli neil lossis poolehoidjaid, kes nende õnnetusele tundsid kaasa ja neid aitasid põgenemisele. Ka ei ole mul enam aega, weteema on juba kaunis kuri ja kutsub mind. Näkid tahawad täna iseäranis lainte turjal sõita ja hullul tujul öötsuda: tuleb neil ju wahel niisugune paratamatu tung... Nägemiseni!..."

„Aga mis sai neist?" karjun ma lainele järele, kuid juba ta kaduski.

*

„Aga juba on rüütel põgenejate kannul," jutustas järgmine laine, „kaugemale nad weel ei jõudnudki. Hirm kangestas neidu, kui rüütel wälkuwail silmil mõõgaga tungis noormehe kallale.

Wiimane hakkas wastu. „Tema wõi mina!" wilksatas tal mõte läbi pea. Särisedes lõid mõõgad wastamisi: Rüütli esimene hoop oli õnnelikult kõrwale löödud. Siis wälkus haljas teras noormehe käes omakorda ja — mis see oli?

Kui pikksest rabatult langes rüütel murule. Ta nägu muutus surnukahwatuks, kuna ta pärani laialikistud silmad klaasisel läikel näisid küsiwat: mis on minuga juhtunud? Kas surm, mida ma heldel käel teistele olen külwanud, nüüd mulle endale nii järsku tuli?!

„Surnud! Taewas halasta! Miks pidi see nõnda tulema? Sa tapsid ta... weri... meie waesed! Sinu käed on werised... Weri toob

eiem armule õnnetust," hädaldas neiu ja kattis nuuksudes oma silmad kätega.

„Nii oli wist taewa tahtmine... Mina ei tahtnud täiesti ta surma, ma kaitsesin ainult sind ja iseennast" — rääkis noormees.

„Parata pole enam midagi!"

„Nüüd oleme werega kihlatud: ärgu saagu see meie armule hauaks!

Elu hinnaga olen su ostnud, werises wõitluses su endale wõitnud...

Kärmesti hakkas noormees mõõgaga liiwasse auku kaewama, kuhu ta rüütli mattis...

Liiwasõmerad langesid kasuisa kalmule ja eemal hirnus ja trampis jalgadega rüütli sõjahobune, kelle ta oli jätnud wõsastikku.

„Põgeneme enne, kui ta mehed lossist järele tulewad" — hädaldas noormees ja haaras poolminestanud neiu oma sülle...

Torm mürises merel, lained jooksid ja karglesid üle kiwide, kui hullud. Hele wälk walgustas wahete-wahel lainete wihaseid harju. Siis haigutas merele ja maale seda suurem pimedus. Kõu taples tugewasti taewas, ja maa, see wärises ja oigas...

„Põgene, põgene!" hüüdsime meie, lained. „Ehk halastab taewas ja ei nuhtle weresüüdi!..."

„Weri ihkab were hinda!" sahistas pilliroostik põgenejate kannul...

Uus kärgatus pani maapinna põruma, lai tulejuga loitis taewa all otse risti... Terwe taewaalune põles, põles kui igawese tule lõõmaw leek... Maa ja meri laulsid rüütlile wägewat requiemi.

*

> „Kuulsin Mardust kiljatama, laane nurgas nuttamaie, metsa kaisus kaebamaie". (K.-p.).

„Siin läheduses kuski oli wanasti wäike kabel, mille alusmüüridki sinu päewil maasse on wajunud," jutustas uus laine mind weega pritsides. „Uhel õhtul oli see kabel walgustatud. Igatsetud silmapilk oli rüütli kasupojale ja ta mõrsjale kätte jõudnud, sest sel õhtul pidi olema nende laulatus...

Pruudi nägu on kahwatu ja tõsine, samuti ka peiu oma, olgugi, et see pealtnäha külma rahu awaldab. Miks ei hõiska nende süda sees nii, nagu kord warem seal all mererannal? Kas kauaigatsetud ja loodetud õnn, kui ta on nii lähedal ja kättesaadawal, enam õnn ei olegi?!

Wõi ei usu süda siis enam selle õnne täiust ja suurust? — — — — — — — — — — —

Õues wingub ja kiunub tuul, nagu kaebaks ta millegi üle, mis talle kallis on olnud ja nüüd on läinud kaduma, waheest kolistab ta ülal wäikese torni luukides ja lõksutab ukselinki, kui kipuks ta wägisi kirikusse... Küünalde waewaline walgus wäriseb laes ja seintel liiguwad tontlikud warjud. Õudne on kirik ja saladuslik hirm waldab tahtmatult noorpaari ja wäheseid pulmalisi... Noorpaar põlwitab altari ette, kuna preester walmis on neid eluks ajaks üksteise omaks köitma. Äkki käib tuulepuhang läbi kiriku: leinapärjad ja teised seinaehted liiguwad ja kahisewad, küünlad altaril on kustumas. Kiriku uksed lööbi pärani lahti. Keegi raudriides ratsanik sõidab musta hobuse seljas kirikusse ja otse pulmaliste sekka. Kõik kohmetuwad hirmsasti. Mõrsja kuldsõrmus langeb ehmunud preestri näppude wahelt kõlisedes kiwipõrandale. „Mererüütel!" — karjatab pruut ja langeb sügawasse minestusse. Peigmees seisab kui kiwistunud ja waatab pärani silmil koleda ratsaniku otsa, kuna pulmalised hirmuga seina ääre hoiduwad.

„Sure!" kõmises ratsaniku hääl kui alt

hauakeldrist, ja peigmehe punane südameweri pritsib pruudi walgele kleidile... Nagu noor heinaputk, terawast wikatist läbi lõigatud, langeb noormees kiwipõrandale pruudi kõrwale... Siis tõstab hirmus ratsanik minestunud pruudi juukseid pidi enda ette sadulasse ja kihutab tuldud teed tagasi, nii et hobuse kabjad lööwad sädemeid...

*

Kuu tuli parajasti paksu pilwetombu tagant lagedale ja walgustas koledat pilti. Maas liiwal lamas ikka weel minestunud pruudi elutu keha. Must täkk tammus ja kraapis ta juures, sest ta oli ohelikku pidi noore naise keha külge seotud... Must ratsanik ise on kibedasti töös. Sinna kohale kuhu kord mererüütel liiwasse maeti, kaewab ta nüüd uut auku. Nüüd ongi ta juba walmis. Täkk hirnub kõwasti... Must rüütel lohistab neiu poolelutu keha augu juure ja lükkab ta siis elusalt auku... Kuu puges tasaselt jälle tagasi pilwedesse, wist mattis tal jälkus hinge. Ta ei tahtnud seda pealt waadata, kuidas rüütel wärske haua peal jalgadega trambib...

„Wenna surma olen ma nüüd mõlematele hirmsasti kätte maksnud, nad ei teadnud arwatagi, et mererüütlil weel üks wend oli, kes kaugelt maalt parajasti just nende laulatusele jõudis" — põmises rüütel.

„Wend, sa wõid oma wennaga rahul olla: sinu pruut puhkab rahulikult sinu kõrwal!..."

„Olgu pehme teie pulmawoodi!" — irwitas kole rüütel ära sõites. — — — — — — — —

Ilusatel suweöödel astu sa, wõõras, siia rannale, kui waikinud linnud ja loomad puhkusel..., siis näed sa mere ääres kiwil kaht warju istumas, kaelustamas ja suudlemas... Siis näed sa neid. Ei siis liigu merelained ega sahise

saladuslik pilliroog: keegi ei taha nende waikset õnne segada...

Kuid pimedatel sügisöödel, kui pimeduses oigawad lained, — kui tontidel on pidu, siis... ära sa tule!

„Mereröövel on wäljas, ta wennaga otsib taga „oma pruuti". Ta kiristab hambaid, ta wannub küll saatust ja taewast... Kuid pruuti ta ei leia... ei leia igawesti: ei armu wägiwald seo!"

— — — — — — — — — — — — — —

Wahutades tormasid wood ja wihaselt peksid randa... Sõnelesid suweöö armust, — pajatasid muinasajast waljust.

Rääk-järw Wasawere nõmmel

Wasawere nõmmel.

Kui pilwed põuasel suweajal igalpool ümber käiwad, kui külaelanik pikisilmi oma päikesest kõrwetatud liiwasele põllule kosutawat taewakastet ootab, siis lõhub kõrge nõmm oma metsaga äikesepilwed pooleks. Ohates räägib siis elanik: „Nõmm wõttis hoida!" See tähendab: nõmme mägi ei lasknud külapõldudele tulla wihma. „Kui seda raibet nõmme küll ei oleks," lisab külaelanik südant kergitades juure.

Juhtus aga seda, et palawal kuiwal ajal nõmm nagu püssirohutünder mõne ettewaatamatult mahawisatud tuletiku läbi lõi mürinal põlema. Kui ahned tuleleegid nagu tulised koerad hirmsa wihaga ühe männi otsast teise kargasid,

kui elawad puude kehad tule käes praksusid ja wingusid, kui metskangelaste mahatilkuw ja põletaw weri nõmme liiwa suudles, kui terwe nõmm mühises ja oigas, siis ehmus külaelanik ja ruttas oma nõmmele appi, sest süda ei kannatanud näha, et nõmm saab hukka. Elanik ja nõmm olid südametega üksteisega kokku kaswanud nagu kaks weresugulast, nagu kaks lihast wenda, kes küll wahest isekeskis tütlitsewad, kuid silmapilk ühinewad, kui on karta ühist hädaohtu. Sest nõmm oma poolt warjas elanikku tuulte ja tormide eest, warjas teda kõigi taudide ja haiguste eest, warjas kõiki neid, kes tema warju olid end usaldanud, ega sallinud seda, et keegi tema lastest oleks weernud wõõrsile. Juhtus aga mõni sõnakuulmatu ja kärsitu nõmme warjult kauemaks ajaks lahkuma, siis nuhtles nõmm teda salajase koju-igatsusega, nii et sõnakuulmatu warsti pööris tagasi koju, et nõmme waigulist, terwekstegewat õhku jälle kordki sisse hingata.

Nõmm rõõmustas ja kõneles siis oma ärakadunud pojale õrnu meelitussõnu ja metsasaladusi, mida ta wõhiwõõrale eladeski ei kõnelnud. Siiski. Ka wõõrad armastasid kuulata nõmme salakohinat, kui nad tema järwede kallastel luusisid ning nõmme mägede ja orgude ilu imetlesid.

*

Mägine ja orglik nõmme mägestik on okaspuu- ja paiguti lehtmetsaga kaunistatud. Kõrgematel kohtadel kaswawad männid, nõmmeweergudel aga kased ja teised puud. Missuguseid selgeid, läbipaistwaid tõrwapisaraid ei immitsenud neist nõmme mändidest, selget ning lõhnawat kui meriwaik! Ja missugust magusat mahla ei annud kewadel tüwekad nõmme kased! Nõmmel ja nõmme ümbruses leidub hulgakene wähemaid järwekesi, mis nõmme orgudes nõmme mägedest ümber piiratud ja ka eemale lagedasse soosse asetatud.

Näib nii, nagu oleks wanal hallil ajal määratusuur hiiglane siit läbi läinud ja oma terwe suure hingeahastuse ning hiigelkurbuse wäikesteks järwedeks wälja nutnud. Ja nõmm, nõmme mets wõtab neid silmawee-pisaraid hoida, et nad ära ei kuiwaks.

Kes ei tunne küll ilusaid Rääk- ja Liiwajärwi wõi teisi, millel igaühel oma nimed, nagu: Mätas-järw, Noot-järw, Pani-järw, Kihl-järw, Ratas-järw, Isanda-järw ja teised.

Jahedatel suweõhtutel, kui järwede waimud walmistawad õhtusööki, aurawad järwed ja näitawad oma peidukohti. Talwel aga, kui külm suleb kala hingamise augud, järwewaimude ja näkkide salateed ning waatlemise aknad, siis algawad järwed ühisel jõul pakasetaadiga wihast wõitlust. Mõnikord on wõitlus õige äge. Järwede sisemine wastupanew jõud kerkib järwede põhjast ja sunnib jääd pragunema ning murduma.

Oi, missugune suurepärane lahing on siis käimas! Mürisewad suurtükid, ragisewad kuulipildujad ja nõmm kuulatab kikis kõrwu wõitluse käiku.

„Sõda on tulemas, waenuwanker weeremas!" kuulutasid siis wanad raugad külas sääraft suurt jääpaukumist kuuldes ette. „Hoia, Issand, meie maad ja rahwast sõjahädade ning wiletsuse eest!" Kuid nooremad ei usu taatide juttu. Taadid aga teadsid weel mõndki pajatada. Teadsid, et rahwas wanasti „suure sõja" ajal nõmme warjule põgenenud ja seal elanud. Teadsid rääkida „Rootsi" kuldnuppudega tõllast, mis Rääkjärwe kohal jõkke langenud ja mille nuppudega ilusad jõenäkid päikesepaistesel ilmal weel praegugi mängiwat.

*

Kena on Rääk-järw. Ühelt poolt piirab teda kõrge metsaga kaetud nõmmemägi, teiselt poolt

on ta kaldad aga madalad. Rääk-järw on oma nime saanud Räägu-Siimust, kes wanal ajal järwe kaldale endale hurtsiku ehitanud ja seal end kalapüügist elatanud. Räägitakse ka ühest mõisahärrast, kes Räägu-Siimu eeskujul telgi järwe kaldale üles löönud ja seal paigamehe elu proowinud. Wist tüdines ta alalisest kalaroast wõi ei saanud ta nõmmewaimudega öösiti läbi, aga järgmisel suwel ta sinna enam ei läinud.

Rääk-järw! Tihtigi tuled sa weel mu meele, kõndisin ju minagi tihti sinu kallastel.

Kaldale, nõmme kallakule, kuhugi kase alla sirutasin enda samblale, waatasin su wirwendawat sinipinda ja walgeid suwepilwi, mis peegeldusid su pinnal. Ju kuulasin linnulaulu. Kuidas nad suwehommikul laulsid!

— Wiu, wiu... jü-ti... jü-ti.

Kwa! Kwa-kwa. Tsak! Tsak!

Jü-ti... jü-ti... jüü...

...Kwiwiri... kwiwiwiwi... ss... s... s... sõi...

Tiu... tiu, tiu...

Laulge, linnukesed! Teie häälitsus wiib tusa kaugele. Ah, päikesekiir! Näe, temagi tungib minu juure... Ikka lähemale... waat' samblal, siis piibelehe laial lehel... ja nüüd paistab ta mulle otsekohe silma. Ma pigistan silma kinni ja tunnen heameelel, kuidas ta paitab mu otsaesist ja põske... Põleta, põleta! Säh käsi, säh ka jalg!

Ah, ah, pardid! Järwel ujumas pardid! Oleks nüüd püss. Kõmm, kõmm! ja käes nad oleksid mul, aga mispärast surmata neid?! Las elada enda ja woogude rõõmuks... Näe, kuidas wesi nende ujumise teel wirwendab nagu sulahõbe. Prääks, prääks!... Põmm, põmm! Wurinal lendasid minema pardid, üks on aga haawatud ja ujub lohakalt weepinnal... Kaldal seisab met-

sawaht. Ei taha waadata, kuidas ta koer haawatud pardiga ujub kaldale.

Lähen ära... Elu mõte on mulle korraga saanud mõistatuseks... Kas part ainult seepärast elas ja woogudes mängis, et suikuda surmale siis, kui metsawahil oli tuju lasta?! Jah, kas ei olnud wahest minulgi südames säärane soow enne seda?

Lähen nõmme kõige kõrgemale tipule. Läbi puude latwade sinetab ja läigib mäe all Liiwajärw. Siin kõrgel on üks känd, kuhu otsa ma ronin. Mahe tuul puhub alt järwepinnalt wastu nägu. Eemal silmapiiril sinetawad nagu kühmud Waiwara Sinimäed ja walge sammas neist paremal käel walendab nagu lumi... Kirikutorn. Maailm, maailm! Ma näen ainult tükikest su määratumast pinnast... Kuidas tõuseb soow su pinda ja ilu laiemalt waadelda!

Kronk, kronk!...

Ahaa, wana kaaren on ka wäljas.

— Tiu, tiu... Kwiriri, kwiriri... wilistawad wäikesed linnud. — Me oleme madalad wäikesed metsalauljad... Näe, kaaren on kõrgemal, kas ta seepärast on õnnelikum kui meie?!...

Ah, milline lõhn, milline lõhn! Tuhandest lõhnast seisab ta koos ja hõljub ka järwede pinnal. Loodus arstib siin oma kopsuhaigeid, kogu nõmm on ta sanatoorium.

Wasawere nõmm! Kuhu on jäänud need, kellega ma olen istunud sinu järwede kallastel? Kas oli neile wähe sellest panoraamist, mida nad nägid nõmme kõige kõrgema tipu otsast, et nad nüüd kõik on ära?! Aga eks hoia ja warja ju nõmme mets nende mälestust.